

וילך - תורה ושירה

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כא עמוד ב

אמר (רבא) רבה: אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה - מצוה לכתוב משלו, שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה, איתיביה אבוי: וכתב לו ספר תורה לשמו, שלא יתנאה בשל אחרים.

רש"י דברים (פרשת וילך) פרק לא פסוק יט

(יט) את השירה הזאת - (לקמן לב, א) האזינו השמים עד (לב, מג) וכפר אדמתו עמו:

רמב"ן דברים (פרשת וילך) פרק לא פסוק יט

וטעם השירה הזאת - השירה אשר אגיד לך עתה, והיא האזינו. ויקראה שירה, כי ישראל יאמרוה תמיד בשיר ובזמרה, וכן נכתבה כשירה, כי השירים יכתבו בהם הפסק במקומות הנעימה:

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ז הלכה א

הלכה א מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה, כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות,

קדמת העמק (הקדמת הנצי"ב מוולוז'ין להעמיק דבר)

הנה בנדרים דף ל"ח העלו בפירוש המקרא (דברים לא יט): "כתבו לכם את השירה", שהוא כל התורה, והביאו ראיה מסיפיה דקרא: "למען תהיה לי השירה הזאת לעד" [ואופן הוכחה זו מבואר במקומו של אותו מקרא] הא מיהא יש להבין היאך נקראת כל התורה שירה, והרי לא נכתבה בלשון של שירה. אלא על-כרחך יש בה טבע וסגולת השירה, שהוא דיבור בלשון מליצה, ידידוע לכל מבין עם תלמוד דמשונה המליצה מספור פרזי בשני עניינים: בטבע ובסגולה.

א) דבשיר אין העניין מבואר יפה כמו בספור פרזי, וצריך לעשות הערות מן הצד — דזה החרוז כוון לזה הסיפור, וזה החרוז כוון לזה — ולא מיקרי דרוש, אלא כך הוא טבע השיר, אפילו של הדיוט. ומושכל עוד, דמי שידוע בטיב עניין שהביא לידי מליצה זו, שנתחבר עליו, מתוק לו אור לשון של השיר ודקדוקה הרבה יותר מלאיש שאין לו ידיעה מתכונת העניין, ורק בא להתבונן מן המליצה תורף העניין, ומזה עלול הוא להשערות בדויות, מה שלא היה מעולם ולא לזה כיוון המשורר. כך הוא טבע כל התורה, שאין הסיפור שבה מבואר יפה, אלא יש לעשות לו הערות ופירושים לדקדוקי הלשון, ולא נקרא דרוש, אלא כך הוא פשט המקרא. ומושכל עוד, דאין אדם יכול לעמוד על דקדוק דבר ה', אם לא שמכוון לאיזה דבר הלכה או מוסר ואגדה הבא בקבלה בדברי חז"ל.

ב) דבשיר יש סגולה לפארה ברמזים מה שאינו מעניין השיר, כמו שנהוג לעשות ראשי החרוזים בדרך א"ב או שם המחבר, וסגולה זו מיוחדת במליצה ולא בסיפור פרזי. וידוע דסגולה זו מכרחת הרבה פעמים להמחבר לעקם את הלשון כמעט, רק כדי שיחלו ראשי החרוזים באות הנדרש לו. ודבר זה ממש היא בכל התורה כולה. שמלבד העניין המדובר בפשט המקרא, עוד יש בכל דבר הרבה סודות ועניינים נעלמים אשר מחמת זה בא כל פעם המקרא בלשון שאינו מדויק כליכך. וכל זה אינו רק בתורה הקדושה, אלא בכל מקראי קודש, כמו שביארנו בספר דברים בפ' שופטים, על הפסוק (דברים יח יח): "ודבר אליהם את כל אשר אצונו", פירוש מקרא

בספר יחזקאל, שהיה בספר יחזקאל מרומז סתרי הטבע וסודות התורה, מה שלא ניתן רשות להנביא לגלות לבני דורו.

על שני הדברים הללו – היינו, על טבע דבר ה' ועל סגולת דבר ה' – כתיב במשלי ב' (ד-ה): "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא". פירוש: טבע דבר ה' הוא הפשט המכוסה, ונצרך לחקירה יפה לעמוד עליו – הרי זה דומה לכסף המכוסה בעפרורית מוצא הכסף, ונצרך למצרף והשתדלות להוציא את הכסף מזוקק. אבל סודות התורה, שהיא סגולתה – הרי זה כמו שידוע שיש מטמונים באדמה, וכמו שאמר אשמדאי גיטין דף ס"ח על ההוא גברא דהוי יתיב אבי גזא דמלכא, היינו אוצר זהב וכסף טמון, ואין מקום על-פי שכל והשערה לדעת מקום המטמון, אם לא שמתגלה בסיעתא דשמיא – כך סודות התורה שאינו מעניין הפרשה, אי-אפשר למצוא מצד שכל אנושי. מכל מקום, הודיע החכם ברוח הקודש, אשר "אם תבקשנה ככסף" – הפשט מעניין הפרשה, "וכמטמונים תחפשנה" – הסודות המרומזים בה – "אז תבין יראת ה'" – היינו פשט המקרא שהוא הלכות או אגדה ומוסרים, "ודעת עליון תמצא" – היינו מטמוני מסתרי התורה. וכדאיתא בסנהדרין דף צ"ט: "נפש עמל עמלה לו" – נפש עמל בדברי תורה, התורה עומלת לו במקום אחר". ופירש רש"י שהיא מסייעת להבינו ולעמוד על עומק דבריה. וזה הפירוש היה פשוט כל-כך לחז"ל, עד שבבראשית רבה פרשה ע"ט פירשו כי (בראשית מא נא): "נשני אלהים את כל עמלי", זה דברי תורה, כמו שהכתוב אומר: (משלי טז כו): "נפש עמל עמלה לו".

הכתב והקבלה

ואין זה דבר תימה לכנות את התורה בשם שירה, כי שם שיר שהוראתו שירה וזמרה, אם שיר נגוני (געזאנג) אם שיר דבורי (ליעד), אלה שני המינים נקראו כל אחד שיר המסתעף משם ישר, שהוראתו הישר והשווי, כי השיר הנגוני לכשיה' מקובל ונעי' למקבלי' צריך שיהי' בו העתק' ישרה ממעלה לחברתה הסמוכה לה בערך הנגוני, בלי שידלג המנגן ממעלה למעלה זרה שאיננה מרוצפת עם הראשונה, וגם שלא יהי' פגם וחרץ ושליבת היבבות האחרות זו עם זו הן בערך העלי' והן בירידה; וכן דבור השירי הוא המשכת הקולות בנעימה וביופי וביושר בלי פגימה, ושירי' משולבות זו בזו ונערכות בשיעור וקצב מצומצם במסלה העולה בית השמע, כמבואר היטב בדברי הרש"פ, ששם שיר הוא מסתעף משם ישר על שם היושר והשווי שבהם, הנה לפ"ז יסוד האמיתי נכון לכנות את התורה בשם שירה, כי התורה בכללה נקראת ג"כ ספר הישר (יהושע יו"ד) הלא היא כתובה על ספר הישר (ש"ב א') דתרגומם ספרא דאורייתא. והמצות בכללן נקראו ישרים ככתוב פקודי ה' ישרים; ודאמרי' (בע"א דכ"ה) דספר בראשית ומשנה תורה נקראו ספר הישר, יראה דלאו לאפוקי אינך חומשי תורה בזה, וכולן נקראו ספר הישר, ולזה חל ג"כ שם שירה על כל חמשה חומשי תורה. ובמהדורא קדמאה כתבנו בדרך אחרת לאמת דעת רבותינו בזה לקרוא את התורה בשם שירה:

אורות התורה ד, א

ההפך הגדול במגמה האלהית אשר לתורה, ולנבואה ולרוח הקדש בכלל, מביאה את המחשבה לסקירת האחדות שלהם. ונמצא שהנביאים והכתובים כלולים בתורה, והתורה עומדת כלולה ומאחדת בקדשנה העליונה בקול אלהים חיים, שכל אשר נשמתו חיה מקשיב הוא ושומע את הקול הגדול הזה, ההולך ובוקע בכל התורה כלה... יודעת היא שכל התורה כלה היא רק שם אחד של הקדוש ברוך הוא, שם אחד, הגה אחד, אמר אחד, שאין עוד, שהכל בו כלול.